

# METING MAATSCHAPPELIJKE IMPACT VAN ONDERZOEK

## Vermelding van sociologen in de krant en overheidspublicaties

Ruut Veenhoven, Willem de Koster en Masja van Meeteren

*Erasmus Universiteit Rotterdam, Afdeling sociologie, Augustus 2003*

Wetenschappelijk onderzoek wordt in toenemende mate 'gerationaliseerd'. Dit houdt onder meer in dat de *input* aan menskracht en budgetten sterker afhankelijk wordt gemaakt van de *output*. Bestuurders sluiten dan meer middelen naar mensen en groepen die betere prestaties blijken te leveren. Hier is op zich niets mis mee, maar dit noopt wel tot het systematisch meten van onderzoeksoutput en het vergelijken daarvan over langere termijn. Het vereist ook dat de output volledig in kaart wordt gebracht. Daaraan valt nog wel wat te verbeteren.

### 1 Soorten output

Output van onderzoek kan worden onderscheiden naar 'productiviteit' en 'impact' en die prestatievormen kunnen met verschillende indicatoren gekwantificeerd worden.

#### 1.1 Productiviteit

Onderzoeksproductiviteit wordt in de sociale wetenschappen vooral gemeten in aantallen publicaties, waarbij veelal meer gewicht wordt toegekend aan publicaties in Engelstalige tijdschriften. Voor weging van publicaties zijn verschillende puntenstelsels in omloop. In de Nederlandse sociologie is onder meer de methode van Stokman (1997) toegepast.

Er wordt ook wel gekeken naar verworven gelden in de 2e en 3e geldstroom. Dat is echter geen goede indicator in dit verband. Het gaat namelijk niet om wat er aan geld wordt ingestopt, maar wat er aan producten uit komt.

#### 1.2 Impact

Involed van onderzoek kan worden onderscheiden in 'wetenschappelijke' impact en 'maatschappelijke' impact. Vooralsnog is alleen de eerste vorm gemeten.

##### *Wetenschappelijke impact*

Bij wetenschappelijke impact gaat het om de mate waarin resultaten van onderzoek worden opgepikt door collega wetenschappers. Dit wordt meestal gemeten aan de hand van het aantal verwijzingen naar die publicaties in erkende wetenschappelijke tijdschriften. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de Social Sciences Citation Index (SSCI). Daarnaast wordt ook wel gebruik gemaakt van reputatie metingen. Dat gebeurde onder meer in het eerder genoemde onderzoek van Stokman.

##### *Maatschappelijke impact*

Citaties en reputatie onder vakgenoten geven echter geen beeld van het maatschappelijk belang van onderzoek. Voor de maatschappijwetenschappen is dat echter wel een relevant criterium. Bekendheid in de ivoren toren alleen is niet genoeg; de resultaten moeten ook doorklinken in de samenleving, want daar is het meeste onderzoek uiteindelijk ook voor bedoeld.

Er zijn dan ook pogingen gedaan om de maatschappelijke impact van onderzoek in te schatten. Bij de laatste visitatie sociaal culturele wetenschappen

werden alle onderzoeksprogramma's beoordeeld op 'verspreiding' en 'implementatie' van kennis. Die beoordeling was echter gebaseerd op natte-vinger-werk en verdween vervolgens in een overall rating van 'relevantie' waarbij het grootste gewicht werd toegekend aan de academische aard van het onderzoek (VNSU 2001, blz. 21, 93).

Tot voor kort was het ook niet goed mogelijk die maatschappelijke impact van onderzoek te kwantificeren. Inmiddels zijn echter twee databestanden beschikbaar gekomen waaraan relevante informatie ontleend kan worden. Dit artikel doet verslag van een eerste analyse daarvan.

## 2 Meeting maatschappelijke impact

Een goede indicator voor de maatschappelijke impact van onderzoek is de mate waarin resultaten doorklinken in de publieke meningsvorming over maatschappelijke vraagstukken. Die meningsvorming vindt voor een belangrijk deel in de media plaats en in het bijzonder in kwaliteitskranten. Dat laatste kan inmiddels gekwantificeerd worden nu alle teksten van die kranten zijn opgeslagen in de *Krantenbank*. De krantenbank bevat alle artikelen die sinds 1992 gepubliceerd zijn in het Algemeen Dagblad, de Volkskrant, NRC Handelsblad, Het Parool en Trouw. Het archief is vrij toegankelijk via [www.krantenbank.nl](http://www.krantenbank.nl). Via die site kan op eenvoudige wijze getraceerd worden hoe vaak onderzoekers de laatste elf jaar in de krant zijn gekomen.

Het maatschappelijk debat voltrekt zich voor een deel ook in de politieke instituties van ons land en in het bijzonder in het parlement. Een weerslag daarvan vinden we in de documenten die in de databank van *Overheidspublicaties* zijn opgenomen. Deze databank bevat alle officiële beleidsdocumenten van de centrale overheid, waaronder alle kamerstukken en publicaties in het Staatsblad sinds 1995. Ook dit archief is vrij toegankelijk op Internet; [www.overheidspublicaties.nl](http://www.overheidspublicaties.nl). Via deze site kan makkelijk worden nagegaan hoe vaak het werk van onderzoekers gebruikt werd in Den Haag in de afgelopen acht jaar.

Wij hebben geteld hoe vaak de naam van Nederlandse sociologen genoemd wordt in deze bestanden. Wij hebben ons daarbij beperkt tot sociologen die in het jaar 2002 verbonden waren aan een vakgroep sociologie van een Nederlandse universiteit met de functie van universitair docent, universitair hoofddocent of (bijzonder) hoogleraar. De telling vond plaats in mei 2003. Vermeldingen in de krantenbank werden geteld over 1992 tot en met 2002, en voor de overheidspublicaties over de jaren 1995 tot en met 2002. Het gaat dus om periodes van respectievelijk elf en acht jaar.

De telling is onafhankelijk uitgevoerd door de tweede en derde auteur van dit artikel. Bij alle vermeldingen is bekeken of de naam wel correspondeerde met de betreffende socioloog. De resultaten van een eerste telling in november 2002 zijn ter controle aan portefeuillehouders onderzoek voorgelegd. De reacties hadden vooral betrekking op de selectie van personen.

De resultaten zijn neergelegd in een frequentietabel (Zie bijlage). Die tabel vermeldt in de eerste kolommen het absolute aantal vermeldingen per persoon. Dit is noodzakelijk om controle van deze telling mogelijk te maken. De laatste kolom vermeldt het gemiddeld aantal vermeldingen per jaar. Dat biedt een handzame vergelijkingsmaatstaf.

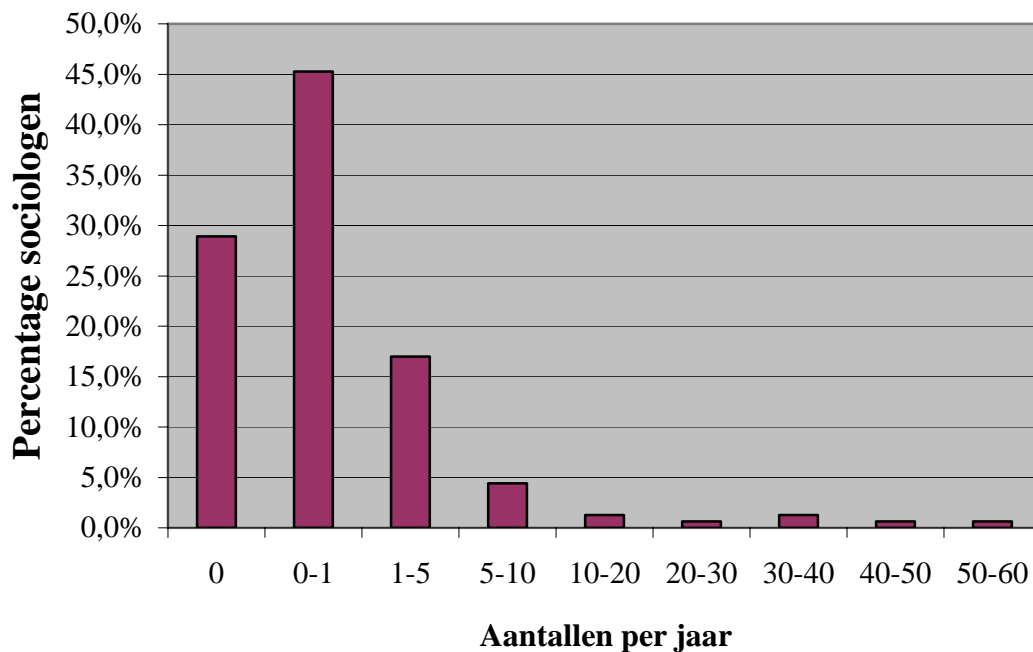
### 3 Resultaten

Sociologisch onderzoekers blijken gemiddeld 2 maal per jaar met hun naam in de krant te komen en 0,2 maal vermeld te worden in overheidspublicaties. Of dit veel of weinig is kan nu nog niet worden vastgesteld, omdat we niet weten of dat vroeger meer was en hoe andere disciplines scoren. In ieder geval is wel duidelijk dat er sprake is van enig maatschappelijke impact.

Er is een duidelijk verband tussen het aantal vermeldingen in de krant en in overheidspublicaties. De correlatie is + 0.79.

Er is een aanzienlijke spreiding tussen individuele sociologen. Het totaal aantal vermeldingen per persoon per jaar varieert van 0 tot 52,4. In onderstaande figuur is die spreiding in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat de vermeldingen zich niet beperken tot een paar publieke figuren. Het overgrote deel van de sociologisch onderzoekers wordt wel eens genoemd. Toch blijkt zo'n 30% nooit genoemd te worden.

**Fig 1 Aantal vermeldingen van sociologen in de krant en overheidspublicaties**



Het aantal vermeldingen blijkt sterk te verschillen tussen universiteiten. Zie onderstaande tabel. Amsterdamse en Rotterdamse sociologen worden ongeveer tien maal vaker genoemd dan hun collega's in de andere afdelingen sociologie in Nederland. Dat patroon doet zich ongeveer in gelijke mate voor bij vermeldingen in de krant en in overheidspublicaties.

Deze uitkomst vertoont een zwak verband met de relevantie scores in de laatste onderzoeksvisitatie. Daarin scoorde de UvA ook het best. De relevantie van programma's die blijkens dit onderzoek weinig vermeldingen produceren werd echter nauwelijks lager aangeslagen.

**Fig. 2 Gemiddeld aantal vermeldingen per socioloog per jaar**

	<i>Krantenbank (1992-2002)</i>	<i>Overheidspublicaties (1995-2002)</i>	<i>Totaal</i>
<b>UvA</b>	6,4	0,6	7,0
<b>EUR</b>	5,2	0,8	6,0
<b>UU</b>	0,6	0,1	0,7
<b>VU</b>	0,5	0,0	0,5
<b>KUB</b>	0,4	0,1	0,5
<b>RUG</b>	0,4	0,1	0,5
<b>KUN</b>	0,4	0,0	0,4
<b>Gemiddeld</b>	2,0	0,2	2,2

Men kan zich afvragen of maatschappelijke impact ten koste gaat van wetenschappelijke kwaliteit en omgekeerd. Dat lijkt niet het geval. Vergelijking van individuele onderzoekers binnen de Faculteit der Sociale Wetenschappen in Rotterdam toont dat er geen statistisch verband is tussen scores op deze indicatoren van maatschappelijke impact en de gebruikelijke scientistische indicatoren van aantallen publicaties en citaties (Veenhoven c.s 2003). Het is dus kennelijk ook mogelijk om op beide aspecten goed te scoren. Dat betekent dat deze meting van maatschappelijke impact additionele informatie verschaft over de onderzoeksoutput.

#### **4 Beperkingen**

De gebruikte methode kent een aantal beperkingen. De belangrijkste is dat sommige wetenschappers om redenen die niet gerelateerd zijn aan hun positie als wetenschapper genoemd worden in de kranten en overheidspublicaties. Een voorbeeld hiervan is F. Leijnse (UvA), die het merendeel van zijn vermeldingen dankt aan zijn werk als politicus en zijn functie als voorzitter van de HBO-raad. Deze vertekening is te verhelpen door niet alleen het aantal vermeldingen te tellen, maar ook de inhoud van de artikelen in ogenschouw te nemen en de niet-wetenschappelijke vermeldingen van telling uit te sluiten. Dit is echter nogal arbeidsintensief en het verschil is niet altijd goed te maken.

Een andere beperking wordt gevormd door de gebruikte databanken. De krantenbank dekt vijf belangrijke dagbladen in Nederland. Diverse andere belangrijke nationale publieke fora worden echter niet gedekt, evenals internationale media. Er kan echter wel worden aangenomen dat deze vijf kranten redelijk representatief zijn voor de rol in het publieke debat in Nederland. De databank van overheidspublicaties geeft ook geen compleet overzicht van alle gebruik van onderzoeksuitkomsten, maar waarschijnlijk wel een gereede schatting van de impact. In dit verband moet men zich bedenken dat de SSCI ook geen compleet beeld geeft van de wetenschappelijke impact van onderzoek, onder meer omdat die bron alleen artikelen in tijdschriften dekt.

De derde beperking bestaat uit het optreden van telfouten. Verbetering op dit punt is mogelijk door betrokkenen in staat te stellen hun score zelf te controleren.

De vierde beperking is het feit dat de aanstellingsduur en de omvang van de onderzoeksaanstelling niet voor iedereen hetzelfde zijn. In deze berekening is er voor het gemak van uitgegaan dat al deze sociologen al die jaren een volledige onderzoeksaanstelling hadden. Bij een visitatie kan dat makkelijk verholpen worden. Voor deze vergelijking tussen universiteiten zal het niet veel uitmaken.

Tenslotte is het lastig om af te bakenen welke onderzoekers als 'socioloog' moeten worden aangemerkt. Deze verkenning beperkt zich tot onderzoekers die verbonden zijn aan afdelingen die betrokken waren bij de laatste onderzoeksvisitatie sociologie, en daar binnen tot de harde kern van medewerkers met de rang van UD of hoger. Men kan de grenzen natuurlijk ook anders trekken. In de onderzoeken van Stockman c.s. kon iedereen meedoen die zich zelf als socioloog beschouwt.

## 5 Mogelijkheden

Deze verkenning leert dat de maatschappelijke impact van onderzoek op vrij eenvoudige wijze gekwantificeerd kan worden door gebruik te maken van beschikbare databanken.

Deze verkenning maakt ook duidelijk dat de beoordeling van 'relevantie' van onderzoek beter kan. Maatschappelijke impact kan apart in beeld worden gebracht. Daar moet rekening mee worden gehouden bij komende visitaties.

Deze methode leent zich ook voor gebruik binnen instellingen. Deze indicatoren van maatschappelijke impact van onderzoek kunnen worden betrokken bij beoordeling van de prestaties van onderzoeksgroepen en van personen.

Het zou goed zijn als de impactindicatoren standaard worden opgenomen in de onderzoeksverslagen. Alleen registreren van productiviteit (aantallen publicaties) is niet genoeg. De gegevens over zowel productiviteit als impact moeten dan liefst in tijdreeksen gepresenteerd worden om het verloop van prestaties van personen, programma's en afdelingen in beeld te brengen. Onderzoeksbeleid moet namelijk niet alleen sturen op recente prestaties, maar moet ook rekening houden met de ontwikkeling daarvan door de tijd.

Dat hoeft niet veel te kosten. In de meeste universiteiten hebben inmiddels geautomatiseerde registraties van onderzoeksproducten. Het is niet moeilijk om onderzoekers te vragen ieder jaar ook op te geven hoe vaak hun naam genoemd is in de SSCI, in de krantenbank en in databank overheidspublicaties. Als die gegevens in het registratiesysteem worden opgenomen kunnen de output cijfers per persoon, programma en afdeling ook automatisch worden uitgedraaid. Er hoeft dan alleen steekproefsgewijs gecontroleerd te worden of de opgegeven aantallen kloppen.

De methode is ook bruikbaar voor vergelijking tussen disciplines, met name voor vergelijking met andere maatschappij wetenschappen zoals sociale economie, politicologie en bestuurskunde. Het zou interessant zijn om te weten wat de maatschappelijke impact is per Euro onderzoeksgeld in ieder van die vakgebieden.

**Literatuur:**

Stokman, F.N., Holtrop-Laning, P. & Hoogeveen, C.E.  
*Publicerende sociologen: de Top-50 in de periode 1994-1996*  
Mens en Maatschappij, 1997, vol 72, pp 374-386

Veenhoven, R., Koster, W. en Van Meeteren, M.  
*Outputmeting onderzoek FSW-EUR. Productiviteit en Impact*  
Erasmus Universiteit Rotterdam, Afdeling Sociologie, Juli 2003

VNSU  
*Socio-Cultural Sciences. Assessment of Research Quality*  
Vereniging van Universiteiten, Juni 2001, Utrecht

**Bijlage****Aantal vermeldingen van sociologen in Nederlandse kwaliteitskranten 1992-2002, en overheidspublicaties 1995-2002 per persoon per universiteit**

UvA	Kranten	Overheid	Totaal	Totaal per jaar
V.M. Bader	8	0	8	0,7
J.C. Breman	62	5	67	6,3
J.P. Bruggeman	2	0	2	0,2
L.N.J. Brunt	70	4	74	6,9
R. van Daalen	5	0	5	0,5
P.L.L.H. Deben	58	2	60	5,5
A.B. Drooglever Fortuijn	0	0	0	0,0
H.G. de Gier	0	0	0	0,0
P. ten Have	1	0	1	0,1
B. van Heerhuizen	0	0	0	0,0
G. Hekma	83	2	85	7,8
J. Jaspers	0	0	0	0,0
P.J.H. Kapteyn	65	1	66	6,0
D. Kraakman	8	0	8	0,7
F. Leijnse	475	21	496	45,8
G.J. Nijhof	5	0	5	0,5
A. van Otterloo	17	0	17	1,5
A.J. de Regt	14	0	14	1,3
C.J.M. Schuyt	470	77	547	52,4
R. Stokvis	33	2	35	3,3
A. de Swaan	415	15	430	39,6
J.P. van der Toren	2	1	3	0,3
P.M. Verbeek-Heida	1	0	1	0,1
J. Visser	43	1	44	4,0
J. van der Weiden	2	0	2	0,2
L. Wijmans	4	0	4	0,4
N.A. Wilterdink	50	1	51	4,7
<b>Totaal</b>	<b>1893</b>	<b>132</b>	<b>2025</b>	<b>188,6</b>

EUR	Kranten	Overheid	Totaal	Totaal per jaar
J.F.A. Braster	3	1	4	0,4
J. Burgers	21	3	24	2,3
A. Van Doorne-Huiskes	32	18	50	5,2
G. Engbersen	162	27	189	18,1
H. Entzinger	228	19	247	23,1
D. Houtman	10	0	10	0,9
L.F.J. Jetten	1	0	1	0,1
M.J. De Jong	8	0	8	0,7
G. Van Kooten	17	0	17	1,5
J.T.A. Koster	2	0	2	0,2
J.M.G. Leune	101	23	124	12,1
H.D. Pruijt	0	0	0	0,0
E. Snel	13	3	16	1,6
A.J. Steijn	6	0	6	0,5
R. Veenhoven	93	0	93	8,5
T.W.M. Veld	0	0	0	0,0
A.C. Zijderveld	331	17	348	32,2
M.A. Zwanenburg	5	1	6	0,6
<b>Totaal</b>	<b>1033</b>	<b>112</b>	<b>1145</b>	<b>107,9</b>



UU	Kranten	Overheid	Totaal	Totaal per jaar
H. Dekker	7	0	7	0,6
J.A.G. Dessens	1	0	1	0,1
P.A. Dykstra	19	1	20	1,9
Y.H. van Emmerik	0	0	0	0,0
H.D. Flap	12	1	13	1,2
H.B.G. Ganzeboom	18	2	20	1,9
P.P. Groenewegen	4	2	6	0,6
F. Haanstra	1	1	2	0,2
A.J.M.W. Hagendoorn	2	0	2	0,2
P.L.J. Hermkens	0	0	0	0,0
W. Jansen	6	1	7	0,7
A.G. van der Lippe	0	0	0	0,0
T. Knijn	25	6	31	3,0
A.E. Komter	45	1	46	4,2
F.L. Leeuw	8	1	9	0,9
H.M. Linssen	0	0	0	0,0
W.A.F. Maas	0	0	0	0,0
K. Phalet	6	3	9	0,9
W. Raub	0	0	0	0,0
F. Tazelaar	0	0	0	0,0
R. Torenvlied	1	2	3	0,3
J.A.M. Verkuyten	3	0	3	0,3
B.G.M. Volker	1	0	1	0,1
H.M. Weesie	0	0	0	0,0
F.W. van Wel	2	4	6	0,7
<b>Totaal</b>	<b>161</b>	<b>25</b>	<b>186</b>	<b>17,8</b>

VU	Kranten	Overheid	Totaal	Totaal per jaar
M. Aartsen	0	0	0	0,0
H.A.J. Bras	0	0	0	0,0
M.I. Broese van Groenou	1	0	1	0,1
J.G.M. de Bruijn	16	1	17	1,6
C.A.J.C. Delhaye	0	0	0	0,0
J. Gierveld	12	2	14	1,3
M. Hellendoorn	0	0	0	0,0
C.P.M. Knipscheer	25	0	25	2,3
M.G.M. Meerman	2	0	2	0,2
J.P. Osté	0	0	0	0,0
A. Poortman	0	1	1	0,1
R.J. Renes	1	0	1	0,1
R.J.T. van Rijsselt	3	0	3	0,3
S. Saharso	9	1	10	0,9
N.Y. Schuijt-Lucassen	1	0	1	0,1
P.G.S.M. Smets	1	0	1	0,1
J.H. Smit	1	0	1	0,1
G.C.F. Thomése	5	0	5	0,5
T.G. van Tilburg	0	0	0	0,0
E.M.G. Timmer	0	0	0	0,0
O. Verhaar	0	0	0	0,0
J.A. Verweij	5	0	5	0,5
G.C. de Vries	43	0	43	3,9
<b>Totaal</b>	<b>125</b>	<b>5</b>	<b>130</b>	<b>12,0</b>

<b>KUB</b>	<b>Kranten</b>	<b>Overheid</b>	<b>Totaal</b>	<b>Totaal per jaar</b>
W.A. Arts	0	1	1	0,1
A.J.A. Bijsterveld	12	0	12	1,1
D. Fouarge	1	0	1	0,1
J. Gelissen	0	0	0	0,0
M. van Gerven	0	0	0	0,0
L. Halman	6	0	6	0,5
T. van der Hoek	0	0	0	0,0
J. Jansen-Beij	0	0	0	0,0
M. Kalmijn	5	1	6	0,6
A. van Lenning	13	2	15	1,4
R. Luijkx	5	0	5	0,5
R. Muffels	30	6	36	3,5
W. van Oorschot	10	3	13	1,3
T.Schils	0	0	0	0,0
W. Uunk	2	1	3	0,3
A. Verweij	3	0	3	0,3
K. Veraghtert	1	0	1	0,1
B. Widdershoven	0	0	0	0,0
<b>Totaal</b>	<b>88</b>	<b>14</b>	<b>102</b>	<b>9,8</b>

<b>RUG</b>	<b>Kranten</b>	<b>Overheid</b>	<b>Totaal</b>	<b>Totaal per jaar</b>
H.H.L. Boeije	4	0	4	0,4
A. Boomsma	2	0	2	0,2
M.H. Bosman	3	0	3	0,3
C.E. Clason	2	0	2	0,2
A.B. Dijkstra	2	1	3	0,3
M.A.J. van Duijn	0	0	0	0,0
D.A. Elsas	0	0	0	0,0
A.C. Glebbeek	3	0	3	0,3
H. van Goor	3	1	4	0,4
H.R. Knol	0	0	0	0,0
S.M. Lindenberg	13	1	14	1,3
H.C. Mulder	2	0	2	0,2
J.M.M. van Nieuwstadt	0	0	0	0,0
J.L. Peschar	13	4	17	1,7
J. Plantenga	22	11	33	3,4
R. Popping	0	0	0	0,0
K. Sanders	1	1	2	0,2
H. van Schuur	3	0	3	0,3
T.A.B. Sniijders	3	0	3	0,3
F.N. Stokman	15	0	15	1,4
Th.P.B.M. Suurmeijer	1	0	1	0,1
R. Thomson	3	0	3	0,3
D.R. Veenstra	3	1	4	0,4
J.C.P.M. Vis	8	0	8	0,7
H. de Vos	3	0	3	0,3
S. Waslander	5	0	5	0,5
R.J.J. Wielers	8	0	8	0,7
R.P.M. Wittek	8	0	8	0,7
<b>Totaal</b>	<b>130</b>	<b>20</b>	<b>150</b>	<b>14,3</b>

<b>KUN</b>	<b>Kranten</b>	<b>Overheid</b>	<b>Totaal</b>	<b>Totaal per jaar</b>
J.P.T.M. Gelissen	0	0	0	0,0
M.J.W. Gesthuizen	0	0	0	0,0
M.I.L. Gijsberts	0	0	0	0,0
N.D. de Graaf	2	0	2	0,2
P.M. de Graaf	2	0	2	0,2
E. Hello	0	0	0	0,0
G.L.M. Kraaykamp	7	2	9	0,9
M. Lubbers	0	0	0	0,0
V.P. Meertens	0	0	0	0,0
R. van der Meulen	0	0	0	0,0
C.W.S. Monden	0	0	0	0,0
A. Need	3	0	3	0,3
P.L.H. Scheepers	27	0	27	2,5
I.J.P. Sieben	0	0	0	0,0
J. Smits	0	0	0	0,0
P. Tammes	1	0	1	0,1
W.C. Ultée	44	4	48	4,5
J. de Vries	0	0	0	0,0
E.E.W.M. van Wijk-Michiels	0	0	0	0,0
J.A. van Wilsem	0	0	0	0,0
<b>Totaal</b>	<b>86</b>	<b>6</b>	<b>92</b>	<b>8,6</b>